

ნანა მრეკლიშვილი

**ეკლესიასტეს თარგმანებათა
გელათური ვერსია**

თბილისი

2023

NANA MREVLISHVILI

**THE GELATIAN VERSION
OF ECCLESIASTES'
INTERPRETATIONS**

TBILISI

2023

წინამდებარე პუბლიკაციაში წარმოდგენილია ორი ბიზანტიელი მამის, მიტროფანე სმირნელი მიტროპოლიტისა და ოლიმპიოდორე ალექსანდრიელი დიაკონის ეკლესიასტეს თარგმანებათა (განმარტება/კომენტირება) ქართული რედაქცია, რომელიც გელათის საღვთისმეტყველო სკოლის მთარგმნელობითი ნორმებითაა შესრულებული. ეს ტექსტი ქართულმა მწერლობამ ერთადერთი ხელნაწერით (A61) შემოგვინახა. ხელნაწერი დაცულია კ. კეკელიძის სახელობის ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში. ტექსტის პუბლიკაციას ახლავს გამოკვლევა და ძველქართულ-ძველბერძნული დოკუმენტირებული ლექსიკონი.

უდრმესი მადლობა გვინდა გადავუხადოთ ქალბატონ დამანა მელიქიშვილს, ამ წიგნის სულისჩამდგმელს, და ქალბატონ მანანა სანაძეს – უანგარო დახმარებისა და თანადგომისათვის.

ვფიქრობთ, ნაშრომი საინტერესო იქნება ფილოლოგებისთვის, თეოლოგებისთვის, ქართველოლოგიის საკითხებით დაინტერესებულ პირთათვის.

რედაქტორი - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი, გელათის მეცნიერებათა აკადემიის აკადემიკოსი
დამანა მელიქიშვილი.

რეცენზენტები - ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
ლევან გიგინეიშვილი.
ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი
თამარ პატარიძე.

ეკლესიასტეს თარგმანებათა გელათური ვერსია

The Gelatian version of Ecclesiastes' interpretations

Editor Doctor of Philological Sciences, Professor, Academician of Gelati Academy of Sciences **Damana Melikishvili.**

Reviewers Doctor of Philological Sciences, Professor **Levan Gigineishvili.**
Doctor of Philological Sciences, Professor **Tamar Pataridze.**

საქართველოს უნივერსიტეტის გამომცემლობა, © 2023.

The University of Georgia Publishing House, © 2023.

ყველა უფლება დაცულია.

ISBN: 978-9941-9807-6-3

საქართველოს უნივერსიტეტი, თამაზ ბერაძის სახელობის ქართველოლოგიის ინსტიტუტი

The University of Georgia, Institute of Georgian Studies named after Tamaz Beradze

თბილისი 0171, მერაბ კოსტავას ქუჩა №77ა

ug@ug.edu.ge; www.ug.edu.ge

შინაარსი

შესავალი	7
ეკლესიასტე და მისი კომენტატორები	9
ხელნაწერი A 61	26
მიტროფანე სმირნელი მიტროპოლიტი თუ გრიგოლ აკრაკანტელი - ბიზანტიური ძეგლის ავტორობის საკითხისათვის	29
ძეგლის ავტორები - მიტროფანე სმირნელი და ოლიმპიოდორე ალექსანდრიელი	36
ძეგლის ბერძნული ხელნაწერები, რედაქციები და გამოცემები	39
ქართული თარგმანის სტრუქტურულ-ტექსტუალური მიმართება ბერძნულ ორიგინალთან	44
ეკლესიასტეს ბიბლიური ტექსტის ქართული რედაქციები	76
ძეგლის მთარგმნელის საკითხი	81
ძეგლის ენობრივი თავისებურებანი	118
წყაროთა საკითხი	149
ეგზეგეზის მეთოდები და მათი გადმოცემის ტერმინოლოგიური თავისებურებანი	156
დროის კატეგორიის გამომხატველი ძირითადი ტერმინები	166
სტილისა და მისი გამოსახვის ტერმინოლოგიური თავისებურებების საკითხი	182
რეზიუმე	202
Summary	216
ღირსისა მამისა მიტროფანე ზმჯრნელ მიტროპოლიტისა და უღვჳმპიოდორე დიაკონისა მიერ აღწერილი თარგმანებაჲ ეკლესიასტისაჲ – ტექსტი	227
ლექსიკონი	498
საკუთარ სახელთა საძიებელი	654
ბიბლიოგრაფია	658

შესავალი

ქართულ-ბიზანტიური ლიტერატურული ურთიერთობების კვლევას ქართულ ფილოლოგიურ მეცნიერებაში დიდი ხნის ტრადიცია აქვს. ამ ასპექტით ქართველ მეცნიერთა ინტერესი დღემდე შეუნელებელია, რამდენადაც ამ ურთიერთობებმა მნიშვნელოვანი გავლენა იქონია ქართული სასულიერო მწერლობის განვითარებაზე. შუა საუკუნეების ქართული სასულიერო მწერლობის ამგვარ მიმართულებას ლიტერატურის ისტორია ელინოფილური მიმართულების სახელით მოიხსენიებს. ამ პერიოდის მოღვაწეებმა შექმნეს ახლებური, შინაარსობრივ-ფორმალური თვალსაზრისით განსხვავებული სტილი, რომელიც გულისხმობდა ზუსტ, ადეკვატურ თარგმანსა და შესაბამისი ფილოსოფიურ-თეოლოგიური ტერმინოლოგიური აპარატის შექმნა/დამკვიდრებას. სწორედ ამგვარი პრინციპებითაა თარგმნილი ეგზეგეტიკური ძეგლი „ღირსისა მამისა ჩვენისა მიტროფანე ზმჯრნელ მიტროპოლიტისა და უღვშპიოდორე დიაკონისა მიერ აღწერილი თარგმანებაჲ ეკლესიასტისაჲ“, რომელიც ბიზანტიური მწერლობის ერთ-ერთი მეტად მნიშვნელოვანი თხზულებაა. ქართულ მწერლობაში ეს ძეგლი ერთადერთმა ხელნაწერმა (A61) შემოგვინახა. იგი შეიცავს ეკლესიასტეს ბიბლიურ ტექსტსა და ორი ავტორის - მიტროფანე სმირნელისა და ოლიმპიოდორე ალექსანდრიელის კომენტარებს ეკლესიასტეს ტექსტისა. გარდა ამ ორი ავტორის კომენტარებისა, ძეგლში გვხვდება სხვა ავტორთა თხზულებებიდან გამოკრებილი აზრები/კატენები. ამის მიუხედავად, ძეგლს ერთიანი სტრუქტურულ-კომპოზიციური სახე აქვს. მთარგმნელი უცნობია.

ნაწილი ხელნაწერისა (მიტროფანე სმირნელის თარგმანება) გამოკვლევითურთ გამოსცა კ. კეკელიძემ 1920 წელს. ძეგლი მთლიანად, იმ სტრუქტურული თავისებურების დაცვით, როგორითაც ის ქართულ ხელნაწერშია წარმოდგენილი (ბიბლიური ტექსტი → მიტროფანეს კომენტარი → ოლიმპიოდორეს კომენტარი), ქვეყნდება პირველად.

ეკლესიასტე და მისი კონკრეტურობა

ბიბლიის პოეტიკა, რომლის კონტექსტშიც ძვეს ძველი აღმოსავლური აზროვნება, მნიშვნელოვნად განსხვავდება ანტიკური, კლასიკური კულტურისაგან. მისი დასავლეთ კულტურასთან დაახლოების მიზნით ლათინელი და ბერძენი ავტორები ქმნიდნენ ბიბლიურ პარაფრაზებს, რისთვისაც იყენებდნენ ჰეგზამეტრს და ლექსთწყობის სხვა კლასიკურ სახეებს. შედეგად ყალიბდებოდა ახალი პოეტური ფორმები.¹

ძველი აღთქმა კანონიკური და არაკანონიკური, სხვაგვარად – კანონიკური და აპოკრიფული წიგნებისაგან შედგება. კანონიკურ წიგნებს ებრაელი ხალხი საუკუნეების (ძვ. წ. აღ.-ით XIII-XII ს.) მანძილზე ქმნიდა. არაკანონიკური წიგნების წარმოშობა-გავრცელების საკითხი ბოლომდე გარკვეული არ არის. ფ. ვიგურუ მიუთითებდა: „ჩვენ ისიც არ ვიცით, რა ნიშნების მიხედვით ასხვავებდნენ ძველ აღთქმაში კანონიკურ წიგნებს არაკანონიკურისაგან.“² არაკანონიკური წიგნები ებრაული ბიბლიის შედგენილობაში არ გვხვდება. ამ წიგნებს არ ასახელებს არც იოსებ ფლავიოსი, ახ.წ.აღ.-ით I საუკუნის მოღვაწე, რომელსაც მოცემული აქვს სრული სია ძველი აღთქმის წიგნებისა ებრაულ ენაზე. ამ სიაში მხოლოდ კანონიკური წიგნებია დასახელებული.³

ბიბლიური კანონიკური წიგნებიდან ეკლესიასტე ყველაზე გვიანდელი ნაწილია ძველი აღთქმისა. ჯერ კიდევ XVII ს.-ში ბიბლიის მეკლევარი ჰუგო გროცი ყურადღებას ამახვილებდა⁴ ეკლესიასტეს ენობრივ თავისებურებებზე, რომლებიც განასხვავებდა მას სოლომონის ეპოქის ენისაგან. ებრაულად წიგნს ჰქვია „წიგნი მქადაგებლისა (divere qoheleth), დავითის ძისა, იერუსალიმის მეფისა.“ სიტყვა qoheleth (კოჰელეთი), როგორც მიუთითებენ, წარმოადგენს ფორმა Qal-ის მხოლოდითი რიცხვისა და მდებარეობითი სქესის მიმდევობას, რომელიც ნაწარმოები უნდა იყოს qahal ძირიდან. ეს ფორმა გვხვდება, აგრეთვე, შეკრების (Hipl'il) მნიშვნელობით. ზუსტი შინაარსი ამ სიტყვისა ბოლომდე არ არის გარკვეული. უფრო

1 Библейская наука. Кн.1: Очерк истории толкования Библии, Тула, 1898.

2 Ф. вигуру, Руководство к чтению и изучению Библии, перевод с последнего (12-го) французского издания с дополнительными примечаниями и указателями русской библейской литературы, СПб, В. В. Воронцова, москва, 1916, стр. 46 – ციტატი დამოწმებული გვაქვს ც. ქურციკიძის ნაშრომიდან ძველი აღთქმის აპოკრიფული წიგნების ქართული ვერსიები, II, თბ. 1973, გვ. 11.

3 ც. ქურციკიძე, დასახ. ნაშრომი, გვ. 11.

4 об. Дан Кон-Шервоку Иудаизм и Христианство (словарь), М., 1995.

სარწმუნო ვერსიით, ეს ფორმა უნდა აღნიშნავდეს ადამიანს, რომელიც ერთად უყრის თავს საზოგადოების წევრებს, ანდა სიტყვით მიმართავს მათ.¹ სეპტუაგინტაში ის თარგმნილია ფორმით Ekklesiastes, აქედან იღებს საფუძველს მისი დასათაურებაც. იერონიმე მას თარგმნის ფორმით Concionator (ე.ი. ის, ვინც კრებს საზოგადოების წევრებს). ამგვარად, სიტყვა qoheleth აღნიშნავს პირს, რომელიც სიტყვით მიმართავს საზოგადოებას და, აქედან გამომდინარე, ითარგმნება ფორმით მქადაგებელი.²

ავტორის ნამდვილი სახელი წიგნში არ არის ნახსენები.³ ფრაზით - სიტყუანი ეკლესიასტესნი, ძისა დავითისნი, მეფისა ისრაელისანი - ვარაუდობენ, რომ საუბარია სოლომონზე და ამიტომ ზოგიერთი მკვლევარი ამ წიგნის ავტორად სოლომონს მიიჩნევს. მაგრამ ამ მოსაზრებამ მეცნიერებს შორის მხარდაჭერა ვერ მოიპოვა, მკვლევართა უმრავლესობა და ორთოდოქსული ეკლესიის წარმომადგენლები თვლიან, რომ სოლომონი არ უნდა იყოს ამ წიგნის ავტორი რამდენიმე მიზეზის გამო:

1. ტექსტში სოლომონის სახელს ვერსად ვხვდებით. ვერ ვხვდებით, აგრეთვე, მითითებას, რომ სოლომონია წიგნის ავტორი.
2. სოლომონის ყველა წიგნის სათაურში მოხსენიებულია მისი სახელი. აქ კი სახელის ნაცვლად გვაქვს უჩვეულო სიტყვა - კოჰელეთი.
3. ამავე დროს, ფრაზა - ძისა დავითისნი, მეფისა ისრაელისანი - უნდა მიუთითებდეს სოლომონზე. მაგრამ რა იგულისხმება ამ სიტყვებში? ფიქრობენ, რომ ამ ფრაზის გამოყენების მიზანი არ უნდა იყოს წიგნების ავტორად სოლომონის დასახელება. მით უმეტეს, რომ სოლომონი სიბრძნით განთქმული იყო და ამიტომ ის აქ მოიხსენიება, როგორც ბრძენი ადამიანი, რომელსაც შეუძლია გამოთქვას ის, რასაც ასე სიღრმისეულად ფლობს და, რასაც ამდენად დიდი მნიშვნელობა აქვს უფლის რჩეული ერისათვის. ამგვარად, აქ სიბრძნე განსახიერებულია ადამიანში და ეს ადამიანი არის სოლომონი. მოსაზრებას იმის შესახებ, რომ აქ ავტორი მიმართავს ლიტერატურული მისტიფიკაციის ხერხს,

1 ამის შესახებ მინიშნებას ვხვდებით მცხეთურ ბიბლიაშიც, რომელშიც ეკლესიასტეს ორი ტექსტია მოთავსებული და რომლის სათაურიც ამგვარად იკითხება: ეკლესიასტე, რომელსა ებრაელები კუჭლეთე ეწოდების. მცხეთური ხელნაწერი, თბ. 1985; გვ. 45.

2 Источники Христианство (словарь). М., 1996.

3 წიგნის ავტორისა და კომპოზიციის შესახებ იხ.: Источники Христианство (словарь). М., 1996; Библиейская энциклопедия, Издание Свято-троице-Сергиевой Лавры, 1990; Священник А. Мень; Библиологический словарь. СПб., 2002.

მკვლევართა ნაწილი კრიტიკულად განიხილავს.

4. მეთექვსმეტე მუხლში (ვოქუ გულისა შინა ჩემსა თქუმაჲ, აჰა, მე განვდიდენ და შევძინე სიბრძნე ყოველსა ზედა, რომელნი იყვნეს უწინარეს ჩემსა იმრუსალიმს შინა - I. 16), მკვლევართა დასკვნით, საუბარია იმ ადამიანებზე, რომლებიც მანამდე მეფობდნენ იერუსალიმში. ამის გამოც სოლომონის ავტორობის ვერსიას საფუძველმოკლებულად მიიჩნევენ. ეკლესიასტეში მითითებულია მხოლოდ სამეფო ქალაქი იერუსალიმი, ამგვარი შემოსაზღვრაც არაღამაჯერებელი ჩანს. ნაკლებად სარწმუნოა, რომ ავტორი (თუ ეს იყო სოლომონი) ამ სახით გაუტოლებდა თავს წინამორბედებს, ანდა ამ ჩამონათვალში მოიხსენიებდა თავის მამას – დავითს. მკვლევარები ასკვნიან, რომ ავტორი ცხოვრობდა სოლომონის მეფობის შემდგომ პერიოდში.
5. ეკლესიასტეს მკვლევარები ყურადღებას ამახვილებენ, აგრეთვე, I.12 მუხლზე, სადაც ავტორი ამბობს: „მე, ეკლესიასტე, მეფე ვიყავ ისრაელისაჲ, იმრუსალიმს შინა.“ ზმნის ფორმა, რომელიც წარსულ დროშია მოცემული, მიუთითებს, რომ ის ახლა უკვე აღარ არის მეფე. შესაძლოა ზმნა hayithi ითარგმნოს – „მე ვიყავი და დღემდე ვრჩები...“ მაგრამ ამგვარი თარგმანი უთუოდ ხელოვნური იქნება. მოყვანილი მუხლის მიხედვით ასკვნიან, რომ ავტორი მეფე იყო, მაგრამ იმ მომენტში, როდესაც ის ამ წიგნს წერს, მეფე აღარ არის. სოლომონი კი, როგორც ცნობილია, სიცოცხლის ბოლომდე მეფობდა.
6. მეცნიერები ყურადღებას ამახვილებენ, აგრეთვე, წიგნის ისტორიულ ფონზე, რომელიც არ შეესაბამება სოლომონის ეპოქას. ეს არის უბედურებისა და ამოების ეპოქა (I.2-11). ისრაელისათვის დადგა კედომისა და უიმედობის დრო (III.1-15), ყველგან უსამართლობა და ძალადობა მეფობს (IV.1-3), ზეიმობს წარმართული ტირანია (V.7,9-19).

წიგნის ენა და სტილი, როგორც მიუთითებენ, შეესაბამება სოლომონის მეფობის შემდგომი ეპოქის ხასიათს, მაგრამ არა ტყვეობამდელს, არამედ - ტყვეობის შემდგომს. ძეგლში დასტურდება არამეიზმები, რის გამოც ძეგლის დაწერის დროდ მაღაქიას ეპოქას ვარაუდობენ. ამ ვარაუდის სასარგებლოდ მეტყველებს ძეგლის პოლიტიკური ფონი და წარმართული ხანის ის თავისებურებები, რომლებიც ვლინდება ნაწარმოებში.

თაღმუდში (Baba Bathrats) მითითებულია, რომ ეკლესიასტეს წიგნი დაწერეს ეზეკიამ და მისმა ხალხმა. თუმცა, ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავს იმას, რომ თაღმუდის სოლომონის ავტორობას უარყოფს. აქ ალბათ საუბარი უნდა იყოს იმის შესახებ, რომ ეზეკიამ და მისმა ხალხმა მოახდინეს ტექსტის რედაქტირება. ადრექრისტიანული და იუდეისტური გადმოცემები ამ წიგნს სოლომონს მიაკუთვნებენ. მკვლევართა ნაწილი კი, როგორც ზემოთ შევნიშნეთ, ამ აზრს ეჭვქვეშ აყენებს.

ზოგიერთი მკვლევარის აზრით, წიგნი ნამდვილად სოლომონის დაწერილია და შემდეგ გადაამუშავეს და გაამდიდრეს დამატებითი მუხლებით. ამ სარედაქციო საქმიანობაში, შესაძლოა, რამდენიმე რედაქტორი მონაწილეობდა, ან რედაქციის ძირითადი ნაწილი მოგვიანო საუკუნეებშია შექმნილი.

მკვლევარები, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ წიგნის ავტორი ცხოვრობდა სოლომონის შემდგომ ეპოქაში, მიდიან იმ დასკვნამდე, რომ ეს ეპოქა აუცილებლად ტყვეობის შემდგომი ხანაა. მაგრამ კონკრეტულად რომელი წლებით შეიძლება განისაზღვროს დაწერის თარიღი? აქ აზრთა სხვადასხვაობაა. ზოგი მკვლევარი იხრება ვარაუდისაკენ, რომ წიგნი ჩვ. წ. აღ.-მდე 200 წელს დაიწერა, რადგან, როგორც ამ მოსაზრების მომხრეები მიიჩნევენ, წიგნს აშკარად ეტყობა ელინისტური ფილოსოფიური აზროვნების კვალი. სხვანი წიგნს ჩვ. წ. აღ.-მდე 100 წლით ათარიღებენ. ზოგიერთი მკვლევარის აზრით კი, წიგნი, შესაძლოა, ჰეროდე დიდის ეპოქაში იყოს დაწერილი.¹

აზრთა სხვადასხვაობაა, აგრეთვე, ძეგლის კომპოზიციურ მთლიანობასთან დაკავშირებით. ზოგიერთი წმინდა მამა (გრიგოლ დიდი, გრიგოლ ნეოკესარიელი, გრიგოლ ნოსელი, იერონიმე), შუა საუკუნეების მწერლები (ბონავენტურა, თომა აქვინელი) მიიჩნევენ, რომ წიგნი თავისთავად წარმოადგენს დიალოგს, რომელშიც განხილულია სხვადასხვა პრობლემა. მაგრამ ამ აზრის მომხრეები არ უარყოფენ ნაწარმოების კომპოზიციურ მთლიანობას. მკვლევართა ნაწილის აზრით, XII.13-14 ნაწყვეტები არის დამატება, რომელიც ჩართულია იმ მიზნით, რათა წიგნის ჭეშმარიტი, ნამდვილი შინაარსი დაფარონ (ამავე მიზეზით ეეჭვებათ, რომ XI.9 და XII.1;7 ნაწყვეტები ავტორისეულია). საწინააღმდეგოდ ამისა, მკვლევართა მეორე ნაწილი ამგვარი ვარაუდის საფუძვლად ეკლესიასტეს სწავლების არასწორ გაგებას მიიჩნევს.

მკვლევარები საუბრობენ, აგრეთვე, ბერძნული ფილოსოფიის გავლე-

1 Якимов И.С., О происхождении Кн. Екклесиаста, ХЧ, 1887, № 3/4.

ნის შესახებ ეკლესიასტეს ავტორის მსოფლმხედველობაზე და ცდილობენ პარალელები დაძებნონ როგორც არისტოტელესა და პერაკლიტეს ფილოსოფიასთან, ასევე – სტოიციზმისა და ეპიკურიზმის წარმომადგენლების მსოფლმხედველობასთან. სხვანი თვლიან, რომ ეს პარალელები ისეთივე ხელოვნურია, როგორიც პარალელები ეგვიპტური და წარმართული სამყაროს სხვა კულტურულ მემკვიდრეობასთან. გარდა ამისა, არსებობს შეხედულება, რომლის მიხედვითაც ეკლესიასტე შორდება ევანგელურ აზროვნებას. მიიჩნევენ, რომ წიგნი არის უბრალო ადამიანური აზროვნების ნიმუში და წარმოადგენს საუკეთესოს, რაც კი შეიძლება მოიაზროს ადამიანმა. წიგნის სწორი გაგებისათვის გასაღებს იძლევა შემდეგი სიტყვები: „დასასრული ყოვლისა სიტყვსაჲ იხმინე, ღმრთისა გეშინოდენ და მცნებანი მისნი დაიცვენ, რამეთუ ესე ყოველსა კაცსა, რამეთუ ყოველი ქმნილი მიიყვანოს ღმერთმან საშჯელად ყოვლისა თანა უდებ-ყოველისა, გინა თუ კეთილ იყო, გინა თუ ბოროტ.“ ავტორის აზრით, ადამიანს არ შეიძლება ჰქონდეს უფრო დიდი მიზანი, ვიდრე ეს მიზანია. მაგრამ, მიუხედავად იმისა, რომ მისაღწევი მიზანი ნათელია, ადამიანი შორსაა მისგან. ეკლესიასტეს სწავლების მიხედვით, ღმერთმა ადამიანი შექმნა სრულყოფილი, მაგრამ იგი ცოდვით დაცემის შემდეგ დაშორდა პირველხატს, პირველიდებს, პირველსაწყისს. სხვაგვარად, ადამიანმა თვითონვე ხელყო ის პირველსახე, რომლითაც შექმნა იგი ღმერთმა. წარმართულ ბერძნულ ფილოსოფიაში ამგვარი აზროვნების ნიმუშს ვერსად ვხვდებით. ამდენად, უფრო მართებული ჩანს ვარაუდი, რომლის მიხედვითაც ჩვენ წინაშეა წმინდა ბიბლიური აზროვნება, აზროვნება ადამიანისა, რომელსაც აქვს მდიდარი და მრავალმხრივი გამოცდილება.

ძირითადი თემა წიგნისა გამოტანილია მე-2 და მე-3 მუხლებში, რომლებშიც ავტორი შენიშნავს, რომ ყველაფერი ამაოა. მომდევნო თავები იმის მტკიცებაა, რომ მთელი სამყაროა ამაო იმ შემთხვევაში, თუ ადამიანი ცხოვრობს ღმერთის გარეშე.

წიგნი თემატიკის მიხედვით ოთხ ძირითად მონაკვეთად იყოფა:

1. შესავალი, რომელშიც ავტორი ზოგადად მსჯელობს ამაოებაზე.
2. ამაოება ამაოებათა – ამაოა ადამიანი სწრაფვა სიბრძნის დაუფლებისადმი, ამაოა სიმდიდრე, ფუფუნება, განცხრომა. ფუჭია და ამაო ადამიანის ძალისხმევა კეთილდღეობის მოსაპოვებლად. ადამიანი ყოველთვის არ შეიძლება დატკბეს თავისი შრომის ნაყოფით. ჯობს იყო ღარიბი და ბრძენი, ვიდრე - მდიდარი და უგუნური. ადამიანი უნდა ისწრაფოდეს იყოს მსგავსი თავისი პირველხატისა.

3. ავტორი იძლევა რჩევას, თუ როგორ უნდა იცხოვროს ადამიანი: ყველა ადამიანი ცოდვილია, მაგრამ ბრძენის ძალა სიბრძნეშია. აქვე გამოთქმულია მოსაზრება სამყაროს წყობისა და მასთან ადამიანის დამოკიდებულების შესახებ.
4. ეპილოგი – ავტორი კიდევ ერთხელ უბრუნდება ადამიანისა და ღმერთის ურთიერთობის თემას - ადამიანს უნდა ჰქონდეს ღვთის შიში და სიყვარული, უნდა მისდევდეს და იცავდეს ღვთის მცნებებს.

ეკლესიასტეს წიგნი, როგორც ვთქვით, ბიბლიურ კანონიკურ წიგნებს განეკუთვნება. ბიბლია, ქრისტიანული ტრადიციის მიხედვით, შედგება იუდეისტური კანონის 50 წიგნისაგან, რომლებმაც ძველი აღთქმის სახელწოდება მიიღეს და ბიბლიის პირველ ნაწილს წარმოადგენენ, და 27 წიგნისაგან ახალი აღთქმის სახელწოდებით. ახალი აღთქმა, გარდა ოთხი სახარებისა, შეიცავს საქმე მოციქულთას, მოციქულთა ეპისტოლეებსა და აპოკალიფსს (იოანეს გამოცხადება). ახალი აღთქმის წიგნები დაიწერა ბერძნულად და ცნობილია რამდენიმე რედაქციით.

IV საუკუნის დასასრულს ქრისტიანული ბიბლიის კანონიკა უკვე საბოლოოდ გაფორმდა და მასში შემავალი წიგნების შედგენილობა დამტკიცდა 363 წ. ლავდიკიის საეკლესიო კრებაზე. ამავე დროს ითარგმნა ბიბლია სხვადასხვა ენაზე. ამ თარგმანებიდან ყველაზე პოპულარული იყო ლათინური ვულგატა.

წმინდა წერილის წიგნების კანონიზაცია, მისი შედგენილობის დადგენა და გამყარება რამდენიმე საუკუნის განმავლობაში მიმდინარეობდა. თორამ კანონიკური სახე ჩვ.წ.აღ.-მდე V საუკუნეში მიიღო. წინასწარმეტყველთა წიგნების კორპუსი გაფორმდა ჩვ.წ.აღ.-მდე II საუკუნის დასაწყისში. აგიოგრაფთა შედგენილობა დამტკიცდა ჩვ. წ. აღ.-ით I საუკუნეში. თანახში შემავალი წიგნების ბერძნულად თარგმნა (სეპტუაგინტა) დასრულდა 100 ჩვ.წ.აღ.-მდე.¹ ამასთან, ცალკე დარგად ყალიბდება ბიბლიური წიგნების განმარტება-კომენტირება - ეგზეგეტიკა.

ბიბლიური წიგნების კომენტირებას მრავალსაუკუნოვანი ისტორია აქვს.

მართლმადიდებელი ეგზეგეტიკოსების აზრით, იმისათვის, რომ გაეიგოთ ბიბლია, საჭიროა მისი შესწავლა ოთხი ასპექტით:

1. ისტორიული ანუ „ბუკვალური“ (პირდაპირი).

¹ Библиенская энциклопедия, Издание Свято-троице-Сергиевой Лавры, 1990.

2. ალეგორიული ანუ ტიპოლოგიური.

3. ტოპოლოგიური ანუ ეთიკური.

4. ანაგოგიური ანუ მისტიკური.

ოთხივე ეს ასპექტი მჭიდრო ურთიერთკავშირშია ერთმანეთთან, ურთიერთშეპირისპირებულობით მოიცავენ ერთმანეთს და მათი დანიშნულებაა ერთი მთლიანისა და დასრულებულის განმარტება.¹

წმინდა წერილის განმარტების ებრაული ტრადიცია, სავარაუდოდ, უნდა მომდინარეობდეს ეზრას ეპოქიდან. თორა (მოსეს კანონი) მოითხოვდა გარკვეულ ინტერპრეტაციას. ამის გამო წარმოიშვა ჯგუფი მწიგნობრების სახელწოდებით. ისინი იყვნენ მასწავლებლები და კომენტატორები მოსეს კანონისა. თუმცა, ასეთი მნიშვნელოვანი ამოცანა არ შეიძლებოდა მხოლოდ ცალკეული კომენტატორების, თუნდაც, ნიჭიერი მოაზროვნეების მეშვეობით განხორციელებულიყო. ამიტომ დროთა განმავლობაში შეიმუშავეს ფორმალური პრინციპები, განმარტების წესები; ჩამოყალიბდა ეგზეგეტიკოსთა სკოლები.

შუასაუკუნეების ფილოსოფია კომენტატორული ფილოსოფიაა. ძირითადად კი ეს ეხებოდა წმინდა წერილს. წმინდა ტექსტების განმარტებისას ფილოსოფოსების მსჯელობა იყო არა ანალიტიკური და კრიტიკული, არამედ - ეგზეგეტიკური ხასიათისა. შუასაუკუნეების ფილოსოფიური აზროვნების სტილი გულისხმობს ანონიმურობისაკენ სწრაფვას. ამასთან, მისი უმთავრესი ასპექტია დიდაქტიზმი, ხოლო გადმოცემის ფორმა – მონოლოგი.

შუა საუკუნეების ფილოსოფიის დიფერენცირება ხდება შემდეგი სწავლებების მიხედვით:

1. კრეაციონიზმი – სწავლება ღმერთის მიერ სამყაროს შექმნის შესახებ.
2. პროვიდენციალიზმი – კაცობრიობის ისტორიის, როგორც ღმერთის მიერ ადამიანის ხსნისათვის წინასწარგანჭვრეტილი პროცესის გააზრება.
3. სოტერიოლოგიზმი – ადამიანის ორიენტირება სულის გადარჩენაზე.

ამასთან, შუასაუკუნეების ფილოსოფიური აზროვნება ხასიათდება რეტროსპექტულობით (წარსულზე ორიენტირებით) - „რაც უფრო ძველია,

¹ Библейская наука. Кн.1: Очерк истории толкования Библии, Тула, 1898.